

JOHN
WILLIAMS

STONER

≡ KNIHA ZLIN

FLEET

Stoner

John Williams

STONER

John Williams

S předmluvou Johna McGaherna

Copyright © 1965 by John Williams
Translation © Jiří Popel, 2015

ISBN 978-80-7473-332-1 (PDF)

Předmluva

Na první straně tohoto klasického románu z univerzitního prostředí, který je současně příběhem nesnadné cesty srdce a rozumu, se John Williams bez obalu zmiňuje o odkazu, který po sobě Stoner zanechal: „Stonerovi kolegové, kteří si ho nijak zvlášt' nevážili v dobách, kdy byl naživu, o něm už skoro nikdy nemluví; těm starším je jeho jméno připomínkou toho, co je všechny neodvratně čeká, a v mladších nevyvolává žádné vzpomínky na minulost ani si pod ním nedokáží představit žádnou konkrétní osobu či souvislost s vlastní kariérou.“ Jednoduchým jazykem, kterým dokáže velmi snadno popsat každý odstín myšlenky a pocitu, Williams pokračuje v rozvracení banálních soudů povrchního světa a vdechuje do Stonera a všeho ostatního s ním spojeného – času, místa a doby – život, přičemž spisovatelská vášeň zůstane skryta pod maskou chladu a průzračné inteligence.

Stonerův původ byl stejně pokorný jako půda, kterou obdělávali jeho rodiče. I oni sami působí na počátku netečně jako půda, kterou obdělávají, ale v živých obrazech, jakým je například účast otce a matky na Stonerově svatbě s dcerou bankéře, jejich vrozená hrdost a něha tento ukvapený závěr popírají, a ke konci románu Stoner jako by sám získával jejich tichou, trpělivou sílu.

Stoner byl jedináček, a přestože se dobře učil, mohl očekávat jen to, že jednou převezme od rodičů pole,

kteřá od malička pomáhal obdělávat. Jednou večer po celodenní dřině jeho otec řiká: „Před tejdnem se tu zastavil okresní jednatel. Na vysoký v Kolumbii prej otevřeli novou fakultu. Řikaj jí zemědělská. Myslí si, že by ses tam měl přihlásit.“

Při studiích si Stoner vydělává na byt a stravu na ne-dalekém statku, který patří vzdálenému bratranci jeho matky. Jídlo je mizerné a práce náročná, ale Stoner ji zvládá s klidným přehledem stejně dobře jako první ročník školy. „Kurz půdní chemie ho celkem zaujal... Ale přehledový kurz anglické literatury mu přidělal vrásky a zneklidňoval ho víc než cokoli předtím.“

Život mu změni profesor Archer Sloane. Stoner házi zemědělství za hlavu a pouští se do studia literatury. Dá na radu svého mentora, zůstane na univerzitě, a zatímco stále dře na statku vzdáleného příbuzného, získává titul magistr svobodných umění. Když rodiče přijedou na jeho promoci, pokusí se jim sdělit, že se na statek nevrátí. „Jestli si myslíš, že bys tu měl zůstat a študovat ty svy knihy, tak to udělej. My si s mámou poradíme,“ uzavře otec debatu na konci této dojemné scény.

Pak román pokračuje navenek nevýraznou univerzitní kariérou asistenta profesora angličtiny; jeho učením, čtením, psaním, přátelskými vztahy, zamilováním se do vysněné ženy, pomalým a hořkým poznáváním osoby, se kterou se oženil, a tím, jak si manželka zvolí jejich něžnou, poddajnou dceru za bitevní pole. Stonerův mimomanželský poměr s mladou učitelkou se stane předmětem hořkých a pomystychtivých univezitních pletich.

Tento milostný románek mezi dvěma inteligentními lidmi je představen se vzácnou delikátností. Když se před oběma aktéry otevře nový svět, stojí proti sobě zdravá smyslnost a jejich zranitelnost. „Život, který spolu teď vedli, by si ani jeden z nich předtím nedokázal představit. Byl plný vášně, touhy a hluboké smysl-

nosti, která co chvíli znovu a znovu nabírala na síle.“ Studují, debatují a hrají si. „Naučili se být spolu, aniž by přitom museli mluvit, a zvykli si často odpočívat.“ Nejenže našli jeden v druhém potěšení, ale také smysl, který je vykreslen s hravou a laskavou ironií. „Jako všichni milenci, i oni hodně mluvili o sobě, jako by skrze to snad dokázali pochopit svět, který jejich vztah umožnil.“

Tento mimomanželský vztah tvoří nejen důležitou zápletku, ale zároveň slouží i jako jediný zdroj světla v temnotě Stonerova manželství a je mocným náznakem možného štěstí.

Stonerova žena představuje typ, který se objevuje v celé řadě amerických románů natolik odlišných autorů, jakými jsou například O'Neill, Tennessee Williams, Faulkner či Scott Fitzgerald – je krásná, vrtkavá, vzdělaná natolik, aby dokázala povrchně existovat v privilegované a chráněné společnosti –, ale ještě nikdy nebyl tento typ manželky vykreslen tak nemilosrdně jako zde:

Při jejím vzdělávání se předpokládalo, že bude chráněna před všemi ohavnostmi, které by ji mohly nějak ohrozit, a že nebude mít jiné povinnosti než být půvabnou a dokonalou společnicí, protože patřila do společenské a ekonomické třídy, kde zástita byla tím nejposvátnějším závazkem... Výchova v oblasti mravů byla jak ve školách, tak i doma nepřírozená, záměrně negativní a takřka výhradně sexuální, být to byla sexualita nepřímá a nepřiznaná. Právě proto ovšem prostupovala všechny ostatní části jejího vzdělání, které čerpalo většinu své energie z této potlačené a nevyřčené morální síly. Naučili ji, že bude mít povinnosti k manželovi a rodině a ty že musí bezvýhradně plnit... Pečlivě

vyšívala zbytečné obrazce, rozmývanými vodo-
vými barvami malovala zamlžené krajinky a na
piano hrála jistě, ale bez prožitku; přesto nero-
zuměla potřebám svého těla, nikdy se o sebe
nemusela starat být na jediný den a doposud ji
také nenapadlo, že by někdy měla nést zodpo-
vědnost za pohodlí jiných... A toto vnitřní sou-
kromí teď narušil William Stoner.

Vezmou se, aniž by jeden druhého poznali, a jedinou
věcí, která je spojuje, je touha. Jejich sexuální nesluči-
telnost je vykreslena se stejnou cudností jako hluboká
smyslnost milenců:

Když se vrátil do ložnice, Edith ležela v posteli
s příkrývkou vytaženou pod bradu; měla hla-
vu zvrácenou dozadu, zavřené oči a trochu se
mračila. Stoner se potichoučku svlékl, jako by
spala a on se ji bát probudit, a lehl si vedle ní.
Chvilí tam ležel se svou touhou, ze které se sta-
la neosobní záležitost, jež patřila jen jemu. Pro-
mluvil na ni, aby zjistil, zda najde pro své city
útočiště, ale Edith neodpověděla. Položil na ni
ruku a pod tenkou noční košilí ucítil tělo, po
kterém tak prahl. Přejel rukou výš. Nepohnula
se; vráska na jejím čele se prohloubila. Opět na
ni promluvil a pronesl do ticha její jméno. Pak
se na ni převalil a dával si pozor, aby jí při své
neohrabanosti neublížil. Když se dotkl jemné
kůže na jejích stehnech, prudce otočila hlavu na
stranu a zvedla ruku, aby si zakryla oči. Nevy-
dala přitom jediný zvuk.

Když se Edith později rozhodne, že chce dítě, její pří-
stup k sexu se prudce změní, ale jakmile otěhotní, opět

ho zcela zavrhne. Brzy po narození dcery se dítě stane středobodem matčina vnitřního zmatku a její nevyřešené nenávisti ke Stonerovi. Pokud má její vykreslení nějaký nedostatek, pak je jím jeho nemilosrdnost; přesto je ale nade vše jasné, že ho přijmeme jako danou věc, stejně jako budeme považovat Stonerův milostný románec za věc správnou.

Stejně sebejistý a psychologicky precizní je Williams i v řadě dalších menších portrétů: „Jako řada mužů, kteří považují svůj úspěch za neúplný, byl neuvěřitelně domýšlivý a šířal se pocitem vlastní důležitosti. Každých deset nebo patnáct minut vytáhl z kapsičky vesty velké zlaté cibule, podíval se na ně a pokýval hlavou.“ Jsou zde Stonerovi přátelé, skvělý Dave Masters, který interpretuje některé z Williamsových názorů na poměry na amerických univerzitách, odjede bojovat do Evropy a zahyne ve Francii; požitkářský Gordon Finch, který se vrátí z války na univerzitu s vojenskými počty a nakonec se tam stane děkanem. Finch zůstane Stonerovým loajálním, byť někdy poněkud rozhořčeným spojencem a ochráncem a jejich nekomplikované přátelství vydrží až do Stonerovy smrti. Jsme svědky pozvolného úpadku Stonerova mentora Archera Sloanea a vzestupu jeho nástupce Hollise Lomaxe, který se posléze stane Stonerovým nesmiřitelným nepřítelem. V románu plném skvělých portrétů je portrét Hollise Lomaxe tím nejsložitějším. Některé popisy jejich konfliktu jsou ve své intenzitě skoro až nesnesitelné.

Stoner je také románem o práci: o těžké, houževnaté dřině na statcích, o lopotě života v destruktivním manželství a neskutečně trpělivé výchově dcery v nefunkční domácnosti plné neustálých zvrátů, o nevděčné práci učitele s povětšinou necitlivými studenty. To, jak se Willimasovi daří tuto nezáživnou látku dramatizovat, je samo o sobě malý zázrak.

V jednom ze vzácných rozhovorů poskytnutých na sklonku života Williams o Stonerovi říká:

Myslím si, že to je *opravdový* hrdina. Řada z lidí, kteří román četli, si myslí, že prožil smutný a mizerný život. Já si ale myslím, že to byl život velmi dobrý. Určitě byl lepší než život většiny lidí. Živil se tím, co měl rád, měl k tomu kladný vztah a vysloužil si za to určité uznání. Byl svědkem důležitých hodnot... Pro mě osobně je podstatné Stonerovo pojetí práce. Učení pro něj byla práce v tom dobrém a váženém smyslu. Jeho práce mu vtiskla jistou totožnost a udělala ho tím, kým byl... Podstatná ovšem je jeho láska k ní. Pokud člověk něco miluje, tak to také dokáže chápat. A jestli něco chápe, tak se toho také hodně naučí. Nedostatek takového zanícení definuje špatné učitele... Člověk nikdy nepozná všechny výsledky svého konání. Myslím, že přesně na to jsem chtěl ve *Stonerovi* poukázat. Nesmíte ztrácet víru. Důležité je pokračovat v tradici, protože tradice je civilizace.

John Williams je znám zejména díky svým románům *Nothing But the Night*, *Stoner*, *Butcher's Crossing* a *Augustus*, za který získal v roce 1973 literární cenu National Book Award. Vydal i dvě sbírky veršů a uspořádal klasickou antologii anglické renesanční poezie. Romány nejsou pozoruhodné jen svým stylem, ale i různorodostí prostředí, do kterého je autor zasadil. Mají shodný jen jediný rys, kterým je jasná srozumitelnost prózy, ale jinak se všechny liší; někdo by je klidně mohl považovat za díla čtyř různých autorů. V průběhu dlouhého a kouzelného rozhovoru s Brianem Wooleym, ze kterého jsem citoval poznámky o Stonerovi, vyplývá

na povrch, že Stoner byl Williamsovým nejosobnějším románem pevně spjatým s jeho vlastním životem a kariérou, aniž by byl byt' jen v sebemenším aspektu autobiografickým. Rozhovor vznikl v roce 1985, kdy Williams končil jako profesor angličtiny na univerzitě v Denveru, kde učil třicet let, a odcházel do penze. Ke konci rozhovoru si postěžuje, že univerzity začínají upouštět od čisté vědy, jejíž výsledky nelze předem odhadnout, a kvůli větší efektivitě dávají přednost ryze užitkovému způsobu řešení problémů, které lze snáz odhadnout a změřit, a to jak v oblasti exaktních, tak i humanitních oborů. Pak to upřesňuje a stěžuje si na změny ve výuce literatury a v přístupu k textu, „jako kdyby studenti měli najednou místo prožitku při čtení románu či básně nastudovat a pochopit jejich obsah.“ „Čili mají udělat chladný rozbor a obsah vyložit?“ táže se Wooley. „Ano, jako kdyby to byl nějaký rébus či hádanka.“ „Kdežto podle vás by literatura měla čtenáře pobavit?“ pokračuje Wooley. „Přesně tak. Vždyť číst bez radosti je naprostá hloupost.“

A ve Stonerovi rozhodně najdete celou řadu pasáží, které vás pobaví – Williams jim říká „útěk do reality“ –, stejně jako spoustu bolesti a radosti. Ostatně už jen průzračnost stylu je sama o sobě ryzí, nefalšovanou rozkoší. Děj románu, který Williams zasadil do doby o generaci starší, než byla ta jeho, se vyznačuje nejen průzračností a inteligencí, ale také bravurním způsobem, jakým se autorovi podařilo zdramatizovat fádni a nudné události. Malý univerzitní svět se otevře válce a politice, období velké hospodářské krize a milionům těch, „kteří kdysi kráčeli se vztyčenou hlavou a měli jméno“, a pak také celému životu.

Pokud by bylo možno shrnout téma románu do jedné ústřední myšlenky, tak by to jistě byla láska, spousta jejích podob a všechny síly, které jí oponují. „Nebyla to

vášeň duševní ani tělesná; byla to spíš síla, která duši i tělo chápala, jako kdyby obojí nebylo nic jiného než podstata lásky, její specifická esence.“

John McGahern

STONER

Tuto knihu věnuji bývalým kolegům z Ústavu anglického jazyka na Missourské univerzitě. Každý z nich okamžitě pozná, že jde o fikci – že žádná postava se nepodobá kterékoli osobě, živé či mrtvé, a ani jedna událost nemá svůj protipól ve skutečnosti, jakou jsme na Missourské univerzitě znali. Zároveň si všichni uvědomí, že jsem si dovolil univerzitu pozměnit jak věcně, tak i historicky, takže i tato instituce se vlastně stala fiktivním místem.

I.

William Stoner začal studovat na Missourské universitě v roce 1910 ve věku devatenácti let. Po osmi letech, v době, kdy ve světě vrcholila první světová válka, obdržel doktorát z filozofie, nastoupil do téže školy jako učitel a pracoval v ní až do své smrti v roce 1956. Po celou kariéru zůstal jen odborným asistentem a ze studentů, kteří navštěvovali jeho přednášky, si na něj matně vzpomene jen malá hrstka z nich. Když zemřel, jeho kolegové se složili a zakoupili na jeho počest pro univerzitní knihovnu středověký rukopis. Ten je dodnes součástí místní sbírky vzácných tisků a je v něm věnování: „Dar knihovně Missourské univerzity na památku Williama Stonera z fakulty anglického jazyka věnovali jeho spolupracovníci.“

Když některý ze studentů občas narazí na jeho jméno, možná se podiví, kdo to asi mohl být, ale tam jeho zvědavost většinou skončí. Stonerovi kolegové, kteří si ho nijak zvlášť nevážili v dobách, kdy byl naživu, o něm už skoro nikdy nemluví; těm starším je jeho jméno připomínkou toho, co je všechny neodvratně čeká, a v mladších nevyvolává žádné vzpomínky na minulost ani si pod ním nedokáží představit žádnou konkrétní osobu či souvislost s vlastní kariérou.

Narodil se roku 1892 na malé farmě ve středním Missouru nedaleko městečka Booneville, asi šedesát pět

kilometrů od Kolumbie, kde sídlí univerzita. Přestože jeho rodiče byli v době jeho narození mladí – otcí bylo pětadvacet a matce sotva dvacet –, Stonerovi připadali už od dětství staří. Otec vypadal ve třiceti na padesát; shrbený od těžké práce civěl na vyprahlé políčko, které drželo rodinu rok od roku sotva nad vodou. Matka snášela život trpělivě, jako by to byla jen dlouhá nepříjemná záležitost, kterou musí nějak vydržet. Měla světlé zastřené oči obklopené vějířky vrásek, které byly ještě zvýrazněny šedivějícími vlasy pevně staženými do malého drdůlku.

William Stoner měl už od útlého dětství řadu povinností. V šesti letech dojel vychrtlé krávy, ve chlívků pár kroků od domu krmil prasata a sbíral drobná vejce, která snášelo malé hejno hubených slepic. Dokonce i poté, co začal chodit do školy, která se nacházela třináct kilometrů od domova, byl každý jeho den naplněn nejrůznějšími náročnými povinnostmi. V sedmnácti letech se mu začaly ze vši té dřiny hrbit záda.

Byla to osamělá rodina s jediným potomkem, kterou spojovala snaha o přežití. Po večeři před odchodem do postele sedávali všichni tři v malé kuchyni osvětlené petrolejkou, zírali na žlutý plamínek a ticho narušoval jen občasný pohyb unaveného těla na tvrdé dřevěné židli nebo tichý skřípot trámů kdesi v útrobách starého domu.

Dům měl přibližně čtvercový tvar. Nenatřené trámy na verandě a okolo dveří se začínaly prohýbat. Během let získal barvy vyprahlé země – šedohnědou s bílými šmouhami. Na jedné straně domu byl dlouhý, spoře zařízený pokoj s několika tesanými stoly a prostými židlemi a kuchyň, kde spolu trávili většinu krátkého volného času. Na druhé straně se nacházely dvě ložnice a v každé z nich stála kovová, bíle natřená postel, jedna židle a stůl s lampou a umyvadlem. Podlahy tvořila

nenatřená, nepravdělně položená a věkem popraskaná prkna. Škvírami mezi nimi do domu neustále stoupal prach, který Stonerova matka každý den zametla zpátky pod podlahu.

Ve škole se Stoner stavěl k učení podobně, jako by to byla jen o něco méně vyčerpávající povinnost než dřina na farmě. Když na jaře roku 1910 dokončil střední školu, čekal, že bude muset převzít většinu práce na poli; připadalo mu, že otec působí v posledních měsících pomalejším a unavenějším dojmem.

Ovšem jednoho večera na konci jara, poté, co spolu celý den okopávali kukuřici, k němu otec po večeři promluvil.

„Před tejdnem se tu zastavil okresní jednatel.“

William vzhlédl od ubrusu z červenobíle kostkovaného voskovaného plátna, který pokrýval kulatý kuchyňský stůl. Mlčel.

„Na vysoký v Kolumbii prej otevřeli novou fakultu. Říkaj jí zemědělská. Myslí si, že by ses tam měl přihlásit. Trvá to čtyry roky.“

„Čtyři roky,“ zopakoval po něm William. „Stojí to peníze?“

„Byt a stravu by sis moh odpracovat,“ řekl otec. „Bratranec tvý mámy má hned za Kolumbií statek. A pak jsou tu knížky a další věci. Já bych ti moh posílat každý měsíc dva nebo tři dolary.“

William roztáhl na ubrusu ruce, které se ve světle petrolejky mdle leskly. Nikdy nebyl dál než v Booneville, patnáct mil od domova. Polkl, aby se mu netrásl hlas.

„Myslíš, že byste se tu beze mě obešli?“ zeptal se.

„My to s mámou zvládnem. Oseju horní pole pšenice, to nám ušetří spoustu práce.“

William se podíval na matku. „Mami?“ zeptal se.

„Udělej, co říká táta,“ odpověděla bezbarvým hlasem.

„Vy vážně chcete, abych šel na školu?“ zeptal se, jako

by napůl doufal, že rodiče zavrtí hlavou. „Opravdu si to přejete?“

Otec si na židli poposedl. Zadíval se na své ztvrdlé, mozolnaté prsty, do kterých se hlína zažrala tak hluboko, že už nešly pořádně umýt. Sepjal ruce nad stolem, skoro jako kdyby se modlil.

„Já žádný pořádný vzdělání nemám,“ odušil, aniž by ze svých rukou spustil oči. „Jakmile jsem dodělal šestou třídu, začal jsem makat na farmě. Když jsem byl mladej, tak mi to nijak nechybělo. Teď si už ale nejsem tak jistej. Připadá mi, že země je rok od roku vyprahlejší a tvrdší; už není tak úrodná, jak bejvala, když jsem byl malej kluk. Okresní jednatel tvrdí, že teď jsou nové postupy, nové způsoby, který tě na tý univerzitě naučej. Možná má pravdu. Občas když dělám na poli, tak přemejšlím.“ Odmlčel se. Nechal sepnuté ruce klesnout na stůl. „Přemejšlím...“ Zamračil se na své hrubé dlaně a zavrtěl hlavou. „Na podzim půjdeš študovat. My to tu s mámou zvládnem.“

Byl to nejdelší proslov, jaký kdy od otce slyšel. Na podzim nastoupil v Kolumbii do prvního ročníku na zemědělské fakultě.

Do Kolumbie se vydal v novém černém klotovém obleku z katalogu obchodního domu Sears & Roebuck. Zaplatil ho z peněz, které matka dostávala za vejce. K tomu měl ještě otcův obnošený zimník, modré keprové kalhoty, které nosil jednou měsíčně do metodistického kostela v Booneville, dvě bílé košile, dva pracovní oděvy a dvacet pět dolarů, které dostal otec od souseda jako zálohu za podzimní pšenici. Brzy ráno zapřáhl otec k valníku mezka a společně s matkou ho zavezli do Booneville, odkud pokračoval pěšky.

Byl horký podzimní den a z Booneville do Kolumbie vedla prašná cesta; šel už téměř čtyři hodiny, když ho

dojel povoz a vozka mu nabídl, že ho sveze. Přikývl a vyškrábal se nahoru na kozlík. Keprové kalhoty mu až ke kolenům pokrýval načervenalý prach a větrem ošlehaný obličej měl umazaný směsicí prachu s potem. Během dlouhé jízdy si neobratně oprašoval kalhoty a rukou si přičesával neposlušné rovné, plavé vlasy.

Do Kolumbie dorazili pozdě odpoledne. Vozka Stonerovi zastavil na okraji města a ukázal na skupinku budov. „Tohle je ta tvoje univerzita,“ oznámil mu. „Tam budeš chodit do školy.“

Muž odjel, ale Stoner ještě několik minut stál na místě a civěl na školní areál. Ještě nikdy neviděl nic tak velkolepého. Budovy z červených cihel se tyčily na široké zelené ploše přerušované dlážděnými chodníky a záhony. Kromě velebné úcty ho zaplavil také pocit bezpečí a klidu, jaký ještě nikdy předtím nepoznal. Přestože už bylo pozdě, dlouho obcházel okolo kampusu a jen se rozhlížel, jako kdyby neměl právo na univerzitní půdu vstoupit. Už byla skoro tma, když se jednoho kolemjdoucího zeptal na Ashland Gravel, cestu, jež ho měla dovést k farmě matčina bratrance Jima Footea, pro kterého bude pracovat. K dvoupatrovému dřevěnému domu, který se měl stát jeho domovem, došel až po setmění. S Footeovými se ještě nikdy nesetkal, a tak měl nepříjemný pocit, že k nim přichází příliš pozdě.

Přivítali ho pokývnutím a pozorně si ho prohlédli. Po chvíli nemotorného postávání ve dveřích ho Jim Foote odvedl do tmavého pokojíku přeplněného čalouněným nábytkem a sbírkou cetek na stolcích, které se v přítmí matně leskly. Stoner zůstal stát.

„Už jsi večerel?“ zeptal se Foote.

„Ne, pane,“ odpověděl Stoner.

Paní Footeová na něj kývla prstem a zamířila pryč. Stoner za ní prošel několika místnostmi do kuchyně a tam mu ukázala, kde se má posadit. Pak před něj